

Kada vam sledeći put sa TV-a, iz novina, iz pravca skupštinske govornice, ili u kafani neko kaže da je podizanje panike oko izgradnje mini-hidroelektrana (MHE) preterano i da se one grade svuda u Evropi, treba da znate da prema rezultatima studija i podacima iz izveštaja svih relevantnih institucija iz te iste Evrope, i to svih do jednog, *MHE imaju razarajući uticaj na biološku raznovrsnost i celokupno društvo (dakle na životinje, biljke i ljude) i to *posebno na Balkanu**. Osim što proizvode zanemarljivu količinu električne energije spram ulaganja u njihovu izgradnju, zbog čega korist od postavljanja MHE postoji – ali ne za građane.

Prvi panevropski izveštaj o MHE upozorava na situaciju na Balkanu

Prema podacima iz izveštaja rađenog pod pokroviteljstvom Evropske Unije, a na zahtev *EuroNatur, Riverwatch, Svetskog fonda za prirodu (WWF) i Grupe za proučavanje teritorije i ambijenta (Geota)*, i objavljenog prošle nedelje, pored 21.387 postojećih hidroelektrana širom Evrope, planirana je izgradnja još 8.785 njih, uglavnom na Alpima i Balkanu, od kojih će više od četvrtine (2.500) biti smešteno u nacionalnim parkovima i zaštićenim područjima.

U njemu se ističe i propust vlada kako zemalja unutar EU, tako i onih izvan nje, da zaštite reke i njihov biodiverzitet, kao i da dokumentuju nepoštovanje evropskih zakona o zaštiti voda, posebno *Okvira direktive o vodama* (koji nalažu unapređenje ekološke zaštite reka i jezera), ali činjenica da je na mapi Balkan označen kao glavno geografsko žarište jasno govori koliko je zlonamerno i nepošteno reći da je situacija sa MHE po Srbiji nekakav standard u celoj Evropi i da se “MHE grade svuda u Evropi i da nema razloga za paniku”. (Kada je reč o evropskim propisima, oni nalažu da sve reke i jezera do 2027. godine moraju dostići dobar ekološki status, za šta je prvobitan rok bio 2015. godina, koji i jeste probijen, između ostalog i zahvaljujući hidroelektranama. S tim u vezi, trenutno samo 40 odsto površinskih voda ima ovaj status, što samo po sebi govori o stepenu zagađenosti i pogubnim ljudskim aktivnostima.)

Ono što su na temu građenja hidroelektrana “svuda u Evropi” rekli autori ovog izveštaja ni najmanje se ne slaže sa umirujućom pričom koju ste ovih dana mogli čuti na TV-u, u Narodnoj skupštini, ili kafani:

– Suočićemo se sa potpunim uništavanjem reka koje slobodno teku, kao i krahom biodiverziteta ukoliko ne zaustavimo to “ludilo” hidroelektrana. Evropska komisija, predvođena Ursulom fon der Lajen, i nacionalne vlade moraju da zaustave tu ekspanziju. Pre svega, moraju da stave tačku na subvencije za hidroelektrane i da unaprede zaštitu reka.

Neprihvatljivo je da se našim računima za struju finansiraju investitori hidroelektrana i na taj način uništavaju evropske linije života, koje reke predstavljaju, rekao je direktor *Riverwatcha* Ulrich Ajhelman, čiji stav podržava i njegov kolega iz *EuroNatura* Gabrijel Švaderer koji upozorava da su investicije u hidroelektrane na Balkanu prevelike, dok je potencijal za solarnu energiju, koja zaista spada u obnovljivi izvor energije skoro pa u celini neiskorišćen.

On je reke na Balkanu nazvao evropskim blagom čije uništavanje sebi ne možemo priuštiti, i pozvao EU da tokom pregovora o pristupanju poseban akcenat stavi upravo na tu temu.

Zašto su balkanske reke posebno važne?

Važnost Balkanskog poluostrva pominjala se u brojnim studijama o slatkovodnim ribama, u kojima je naš region označen kao najvažnija tačka u Evropi, između ostalog i zato što su naše reke dom najvećem broju endemskih vrsti.

Prostirući se od Slovenije do severne Grčke, Balkanom teče 35.000 reka, od kojih je čak 80 odsto ili u čistom ili u dobrom hidromorfološkom stanju, što je neuporedivo bolja situacija nego u ostatku Evrope, u kojoj je 6 odsto reka u čistom i 15 odsto u dobrom stanju (Austrija). Uprkos tome, baš ovaj deo Evrope je mesto najinvazivnijih planova za postavljanje MHE.

Ako planovi o izgradnji novih MHE na Balkanu budu zaista sprovedeni, predviđa se da će 49 vrsta ribe biti ili pod pretnjom nestanka, ili zaista nestati, čemu u prilog ide istraživanje koje je ranije sprovedla Evropska agencija za zaštitu prirodne okoline, prema kom čak i male hidroelektrane imaju poguban uticaj na živi svet, budući da sprečavaju migraciju riba. Takođe, na Balkanu će 68 od 69 endemskih vrsta ostati bez od 30 do 100 odsto svog staništa, dok će više od 95 odsto ribe u južnoj Evropi postati ugroženo. Zbog toga pomenute organizacije od EU traže da se ukinu subvencije za izgradnju MHE, da bolje zaštite određene rečne deonice i naprave novi panevropski plan obnove reka.

Šta se zapravo dešava u centralnoj Evropi

U Švajcarskoj i Norveškoj, umesto mini hidroelektrana radiće se na iskorišćavanju glečera koji se usled klimatskih promena tope, što podrazumeva kreiranje novog modela "glečerske hidroelektrane", dok se u nekim drugim zemljama uporedo uklanjaju postojeće MHE koje su izašle iz funkcije ili njihovo obavljanje funkcije više nije poželjno.

U Litvaniji je, primera radi, 170 reka dobilo zaštićen status i zabranjeno je da se na njima

grade MHE, dok se uklanjanje postojećih brana razmatra za oko 600 reka.

Šveđani su otpočeli projekat obnavljanja reka u kojima je loš kvalitet vode i/ili ugrožene pojedine vrste ribe, na čijem će oporavljanju raditi narednih šest godina. Oni se nadaju da će tom prilikom razviti novo, inovativno i održivo rešenje za ugrožene reke, koje će potom biti primenjivano i u drugim evropskim zemljama. Inače, projekat obnavljanja sedam švedskih reka koštaće ih 10 miliona evra, od kojih je 60 odsto obezbedila Evropska Unija. Ona za koju nama na TV-u, za skupštinskim govornicama i po kafanama govore da gradi MHE i da nema potrebe da tražimo njihovo uklanjanje. Sreća pa postoji internet.

Uklanjanje brana i MHE

Na internetu možete da saznate i da Evropa ima više od milion različitih vrsta rečnih brana, kao i to da nipošto nisu sve štetne: mnoge od njih vrše svoju funkciju i sprečavaju poplave, ali isto tako, na desetine hiljada njih više nisu upotrebljive. Upravo iz tog razloga, u proteklih 25 godina, mnoge zemlje predvođene Francuskom, Španijom, Švedskom, Estonijom i Ujedinjenim Kraljevstvom, uklonile su više od 5.000 brana i hidroelektrana. Među razlozima za takvu odluku bili su gubljenje funkcije brana, izmenjene potrebe ljudi, preskupo održavanje, bezbednosni faktori poput opasnosti od urušavanja, redukovana funkcija usled sedimentacije, ponovno uspostavljanje migracije riba, spasavanje ugroženih vrsta... Da li verujete da će u Srbiji periodično biti ispitivano postojanje ovakvih razloga za uklanjanje MHE, odnosno revidirano njihovo postavljanje, jednom kada neka reka bude ubačena u cev?

U Zapadnoj Evropi, sve ove stavke ispitivale su se još početkom osamdesetih godina, kada su i počela prva uklanjanja. U Francuskoj - kao i u SAD, koja je do sad uklonila oko 1.200 brana - okidač za donošenje ovakve odluke bili su pogubni efekti brana na ribe, pa su brojne organizacije za zaštitu životne okoline digle uzbunu. Ipak, uklanjanje brana u većem obimu nije počelo pre 1996. godine, kada se Francuskoj priključila i Španija.

Od 1996. do 1998. godine Francuska je zbog ugroženih vrsta ribe kojima su brane onemogućavale migraciju uklonila tri brane i nakon što je napravila detaljnu analizu svih postojećih brana u zemlji - isplanirala eliminaciju još 2.900 njih.

20 godina nakon projekta uklanjanja brana koje su štatile životnoj okolini Francuza, njihova zemlja ponovo je uspostavila rečnu dinamiku i stimulisala biodiverzitet.

Kako MHE utiču na prirodnu okolinu?

- Uništavaju reke zaustavljajući prirodan tok vode
- Narušavaju biodiverzitet blokiranjem migracije riba
- Budući da se grade u planinskim predelima u kojima je generalno velika biološka raznolikost, utiču i na ostale životinjske vrste
- Uzrokuju presecanje sedimenata koji štite obale od poplava i podizanja nivoa mora, usled čega uništavaju i lokalne zajednice
- Praveći rezervoare uzrokuju nagomilavanje peska na određenim mestima, izazivajući erozije i poplave
- Onemogućavaju pristup vodi lokalnom stanovništvu

Veća šteta nego korist

Prema rečima Igora Vejnovića iz Mreže za monitoring javnih banaka i finansija u centralnoj i istočnoj Evropi, koja je u saradnji sa kampanjom „Spasite plavo srce Evrope“, Svetskim fondom za zaštitu prirode i Evropskom fondacijom za zaštitu reka, izradila studiju koja je objavljena u septembru ove godine, uporednom analizom ulaganja u MHE i koristi koje imamo od njih, dolazi se do zaključka da oni nipošto nisu proporcionalni.

- Subvencionisanje MHE na Balkanu funkcioniše tako što je 70 odsto subvencija namenjenih za obnovljive izvore energije u 2018. godini otišlo hidroenergiji, dok su MHE proizvele samo 3,6 odsto električne energije, na osnovu čega je jasno da benefiti od mini hidroelektrana nisu srazmerni uloženoj novcu, kaže Vejnović.

Ovo je nažalost zajedničko za sve MHE, pa se tako i u drugim studijama koje su se bavile ovom temom može naći upozorenje da bi više od 90 odsto planiranih mini hidroelektrana proizvodilo malu količinu struje (manje od 10 megavata) i samim tim napravilo veću štetu prirodi (budući da ih ima mnogo i da svaka prekida tok neke reke) nego što bi donelo ekonomske koristi.

(Logično pitanje koje se postavlja jeste - zašto se onda MHE grade, odnosno, kome je to u interesu? Ukratko, isključivo su u interesu privatnih investitora jer MHE same ne mogu opstati na tržištu, te građani proizvodnju ovakve vrste energije plaćaju kroz račune za struju. To su takozvane feed in tarife, a na računu su iskazane kao "naknada za povlašćene proizvođače električne energije". Zapravo, građani sami plaćaju uništavanje sopstvenih reka.)

Manija izgradnje MHE na Balkanu: Zašto je panika zbog stavljanja naših reka u cevi opravdana

Kada su Francuzi počeli sa uklanjanjem štetnih brana, susreli su se sa zanimljivom situacijom na terenu: otporom lokalnog stanovništva koje je za svoje brane bilo vezano kao njihovi preci za reke koje slobodno teku.

Danas kada smo poželjeli da se ponovo povežemo sa prirodnim tokovima reka, u nekim zemljama, poput naše, i dalje važi ono što su Francuzi zaključili kada su naišli na otpor građana prema uklanjanju brana, a to je da pre nego što se ukloni brana iz neke reke, ona prvo mora da bude uklonjena iz glava nekih ljudi - sa TV-a, skupštinske govornice, ili iz kafane.

Ako se planovi za izgradnju mini hidrocentrala derivacionog tipa nastave, sigurno je da će deca učiti kako izgledaju reke sa starih fotografija. Nešto kao ptica Dodo, samo tužnije jer njihovi roditelji nisu uspjeli da namere spreče ili su bili ravnodušni - dok i njih na kraju nisu strpali u cevi.

Izvor: daljine.rs